

CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN BIÊN SOẠN BÁCH KHOA THƯ DU LỊCH TỈNH ĐIỆN BIÊN

NGUYỄN HẢI LIÊN*

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical foundations for proposing the compilation of the Dien Bien Provincial Tourism Encyclopedia. From a theoretical perspective, it clarifies the concepts of the encyclopedia and the tourism encyclopedia as forms of organizing scientific knowledge characterized by systematic structure, standardization, and interdisciplinarity. From a practical perspective, it examines the role of tourism in economic development in relation to national and local orientations on tourism development, together with the tourism potential, current situation, and development outcomes of Dien Bien Province. On that basis, the article identifies existing gaps in the systematization of local tourism knowledge and affirms the necessity of compiling the Dien Bien Provincial Tourism Encyclopedia to serve research, management, and the sustainable development of tourism.

Keywords: *encyclopedia, tourism encyclopedia, tourism, Dien Bien Province*

1. Mở đầu

Điện Biên là mảnh đất có thiên nhiên hùng vĩ, có đường biên giới với Trung Quốc và Lào, nổi tiếng với cột mốc số 0, được đặt tại cực Tây của Tổ quốc - khí hậu trong lành, sự phong phú về cộng đồng các dân tộc thiểu số và địa hình núi rừng nguyên sơ, sự tươi đẹp của cảnh quan thiên nhiên với Lễ hội hoa ban đặc trưng, độc đáo riêng của tỉnh Điện Biên, tạo nên những chuyển biến tích cực trong thu hút khách du lịch. Trong những năm gần đây, Điện Biên đã trở thành điểm đến thu hút đông đảo khách du lịch trong và ngoài nước.

Đề án phát triển du lịch Điện Biên xác định mục tiêu là: xây dựng Điện Biên trở thành điểm đến du lịch hấp dẫn của vùng Trung du miền núi phía Bắc trên cơ sở khai thác hiệu quả tiềm năng, lợi thế gắn với bảo tồn, gìn giữ bản sắc văn hoá các dân tộc, di tích lịch sử, bảo vệ và cải thiện môi trường sinh thái, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần cho nhân dân, giữ vững an ninh chính trị, trật tự an toàn xã hội và chủ quyền biên giới quốc gia (Ủy ban nhân dân tỉnh Điện Biên, 2023).

Trước bối cảnh đó, việc xây dựng một bộ bách khoa thư phục vụ việc giới thiệu, quảng bá du lịch tỉnh Điện Biên là vô cùng cấp thiết, nhằm cung cấp một kho tri thức chính xác, đầy đủ và khoa học, chứa đựng những thông tin về lịch sử, địa lí, văn hoá, phong tục tập quán và các danh lam thắng cảnh đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của du khách. Công trình Bách khoa thư du lịch không chỉ giúp cho việc quảng bá du lịch mà còn hỗ trợ việc nghiên cứu, quản lí trong việc tiếp cận thông tin và bảo tồn văn hoá của tỉnh Điện Biên.

Bài viết trên cơ sở tổng quan các công trình nghiên cứu, cung cấp cơ sở khoa học và thực tiễn cho việc biên soạn Bách khoa thư du lịch tỉnh Điện Biên. Từ đó khẳng định, biên soạn Bách khoa thư du lịch Điện Biên là công việc cần thiết, góp phần phục vụ cho phát triển du lịch của tỉnh cũng như của cả nước.

2. Tổng quan nghiên cứu

2.1. Công trình tổng hợp về du lịch Việt Nam ở phạm vi quốc gia

Trong nghiên cứu và xuất bản du lịch ở Việt Nam, nhóm tài liệu có ảnh hưởng rộng rãi là các công trình giới thiệu du lịch ở phạm vi toàn quốc, kết hợp giữa điều kiện tự nhiên, lịch sử, văn hoá và tài nguyên du lịch. Công trình này được biên soạn công phu, có dung lượng lớn, phản ánh khá đầy đủ diện mạo du lịch Việt Nam theo chiều dài không gian và chiều sâu lịch sử. Tiêu biểu cho hướng tiếp cận này là cuốn *Non nước Việt Nam* (Vũ Thế Bình, 2020), cung cấp một bức tranh tổng thể về đất nước, con người, văn hoá truyền thống và hệ thống tài nguyên du lịch của các tỉnh, thành phố trên cả nước. Dưới góc độ học thuật, đây là dạng công trình tổng hợp có giá trị tư liệu cao, song mục tiêu chính vẫn là giới thiệu và phổ biến thông tin, chưa được xây dựng theo cấu trúc của bách khoa thư du lịch.

* Viện Ngôn ngữ học; Email: hailienvass@gmail.com

2.2. Nhóm sách giới thiệu du lịch theo đơn vị hành chính tỉnh, thành phố

Một hướng tiếp cận phổ biến khác là các ấn phẩm giới thiệu tỉnh, thành phố, trong đó du lịch được trình bày cùng với các thông tin cơ bản về vị trí địa lý, hành chính, dân số, văn hoá và sản vật địa phương. Các công trình thuộc nhóm này có ưu điểm là bao quát không gian lãnh thổ cả nước, thuận tiện cho việc tra cứu nhanh và quảng bá hình ảnh du lịch. Có thể kể đến các sách như *Non nước Việt Nam 63 tỉnh thành* (Quang Lâm, 2021), *Việt Nam 63 tỉnh thành và các địa danh du lịch* (Thanh Bình & Hồng Yên, 2009). Nội dung các công trình này thường tập trung vào danh thắng và điểm đến tiêu biểu, minh hoạ bằng hình ảnh màu phong phú. Tuy nhiên, do dung lượng phân bố đều cho tất cả các địa phương, thông tin về từng tỉnh - đặc biệt là các tỉnh miền núi, biên giới như Điện Biên - còn hạn chế, chưa phản ánh đầy đủ chiều sâu tài nguyên và sản phẩm du lịch.

2.3. Công trình tiếp cận du lịch từ góc độ văn hoá - lịch sử

Một số công trình nghiên cứu và biên soạn tiếp cận du lịch như một bộ phận hữu cơ của văn hoá và lịch sử dân tộc, trong đó các yếu tố du lịch được trình bày gắn với lãnh thổ, lịch sử, dân tộc, lễ hội và di tích. Tiêu biểu cho hướng này là *Việt Nam văn hoá và du lịch* (Trần Mạnh Thường, 2013), cung cấp cái nhìn toàn diện về nền văn hoá Việt Nam, đồng thời giới thiệu thắng cảnh, di tích và lễ hội của các tỉnh, thành phố. Các công trình dạng này có giá trị lớn về tri thức nền và bối cảnh văn hoá - lịch sử, song nội dung du lịch vẫn mang tính mô tả, phân tán trong các phần khác nhau, chưa hình thành một hệ thống tri thức du lịch độc lập và có khả năng tra cứu chuyên sâu.

2.4. Công trình giới thiệu cảnh đẹp, di tích và vùng du lịch

Bên cạnh đó, còn có nhóm tài liệu tập trung vào cảnh đẹp, di tích và các vùng du lịch, thường được tổ chức theo không gian vùng miền. Cuốn *Việt Nam cảnh đẹp và di tích* (Phạm Lê Hoàn & Lê Tấn, 1989) là một ví dụ tiêu biểu, giới thiệu các thắng cảnh và di tích lịch sử của nhiều vùng trên cả nước, trong đó các thông tin về Điện Biên còn hạn chế. Công trình này góp phần làm nổi bật giá trị tài nguyên du lịch tự nhiên và nhân văn, tuy nhiên nội dung về du lịch chưa được tiếp cận theo nghĩa rộng của ngành du lịch hiện đại, mà chủ yếu dừng ở việc mô tả điểm đến.

2.5. Từ điển bách khoa và từ điển địa danh liên quan đến du lịch

Hệ thống từ điển bách khoa và từ điển địa danh giữ vai trò quan trọng trong việc chuẩn hoá và hệ thống hoá tri thức về đất nước, con người và các địa danh du lịch Việt Nam. Cuốn *Từ điển bách khoa đất nước, con người Việt Nam* (Nguyễn Văn Chiến & Trịnh Tất Đạt, 2010) với số lượng lớn mục từ đã bao quát hầu hết các lĩnh vực liên quan đến lịch sử, địa lý, dân tộc, văn hoá, danh lam thắng cảnh. Bên cạnh đó *Từ điển địa danh lịch sử, văn hoá du lịch Việt Nam* (Nguyễn Văn Tân, 2002) tập trung giới thiệu các địa danh gắn với khảo cổ học, thắng cảnh, tín ngưỡng. Tuy nhiên, nội dung du lịch trong các từ điển này mới chủ yếu dừng ở địa danh và danh thắng, chưa bao quát hết các nội dung của du lịch như một ngành kinh tế.

2.6. Các công trình bách khoa thư du lịch ở quy mô địa phương

Trong những năm gần đây, việc biên soạn bách khoa thư du lịch ở quy mô địa phương đã bắt đầu được quan tâm. Các công trình này được xây dựng theo hướng hệ thống hoá tri thức du lịch của từng địa phương dưới dạng mục từ hoặc chủ đề, phản ánh đầy đủ hơn các yếu tố như dân tộc, lễ hội, ẩm thực, sản vật, nghề truyền thống và sản phẩm du lịch. Ví dụ: *Bách khoa thư du lịch Hà Giang* (Bạch Hồng Việt, 2020), *Bách khoa thư du lịch huyện Ngọc Lặc* (Mai Thị Hồng Hải & Lê Ngọc Thắng, 2024). *Bách khoa thư du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang* (Vũ Ngọc Hà, 2024)... đã góp phần bổ sung tư liệu khoa học phục vụ phát triển du lịch địa phương. Đồng thời, chuyên ngành du lịch trong Đề án biên soạn *Bách khoa toàn thư Việt Nam* cũng khẳng định vị thế của du lịch như một lĩnh vực tri thức cần được hệ thống hoá ở tầm quốc gia.

2.7. Tình hình tài liệu về du lịch Điện Biên và khoảng trống nghiên cứu

Đối với tỉnh Điện Biên, các tài liệu hiện có chủ yếu đề cập du lịch trong tổng thể du lịch cả nước hoặc dưới dạng cẩm nang phục vụ xúc tiến, quảng bá, kỉ yếu hội thảo. Quyển *Cẩm nang du lịch Điện Biên* (Trung tâm xúc tiến thương mại Điện Biên, 2024), cung cấp thông tin về lịch sử, lễ hội, văn hoá, sinh thái và các tuyến du lịch. Ấn phẩm này mới phản ánh một phần tiềm năng du lịch, chưa mang tính khái quát, hệ thống và chuẩn hoá như một công trình bách khoa thư.

Từ thực trạng trên có thể thấy, du lịch Điện Biên hiện vẫn thiếu một công trình bách khoa thư chuyên ngành, có khả năng tổng hợp, chuẩn hoá và hệ thống hoá toàn diện tri thức về du lịch địa phương. Đây chính là khoảng trống khoa học và thực tiễn, đặt ra yêu cầu cấp thiết đối với việc biên soạn *Bách khoa thư du lịch tỉnh Điện Biên* trong giai đoạn hiện nay.

3. Cơ sở lý thuyết

3.1. Khái niệm bách khoa thư du lịch

Khái niệm về bách khoa thư hiện nay được tiếp cận từ nhiều góc độ khác nhau, song đều thống nhất ở bản chất là một hình thức tổ chức tri thức ở trình độ cao, nhằm phản ánh những hiểu biết cơ bản, có giá trị bền vững của nhân loại. Các nghiên cứu lý luận về bách khoa thư ở Việt Nam cho thấy sự phát triển dần từ cách hiểu bách khoa thư như một tập hợp tri thức tổng hợp, đến việc nhấn mạnh vai trò của phương pháp khoa học, tính hệ thống và tính chuẩn hoá trong biên soạn.

Theo quan niệm của Hà Học Trạc, bách khoa toàn thư là công trình trong đó, tri thức được trình bày dưới dạng chủ đề hoặc mục từ, sắp xếp theo thứ tự chữ cái, bao quát tri thức của nhân loại, của một lĩnh vực chuyên ngành hoặc của một địa phương nhất định (Hà Học Trạc, 2004:93). Trên cơ sở đó, bách khoa thư phản ánh trình độ tổ chức và hệ thống hoá tri thức của mỗi quốc gia trong từng giai đoạn lịch sử. Như vậy, bách khoa thư có thể được hiểu là một công trình khoa học quy mô lớn, được biên soạn theo hình thức các mục từ, nhằm trình bày và hệ thống hoá tri thức. Cách tiếp cận này đặt bách khoa thư trong mối quan hệ chặt chẽ với trình độ phát triển khoa học và văn hoá của quốc gia.

Theo Nguyễn Kim Thân, “bách khoa thư là công trình hệ thống hoá toàn bộ các tri thức, nhằm giáo dục người đọc” (Viện Ngôn ngữ học, 2003:648). Trên cơ sở đó, bách khoa thư được phân biệt rõ với các xuất bản phẩm mang tính giới thiệu hoặc phổ biến thông tin đơn giản. Như vậy, trên cơ sở tiếp cận từ điển học và bách khoa thư học của Nguyễn Kim Thân, bách khoa thư không đơn thuần là tập hợp thông tin, mà là một hệ thống tri thức được tổ chức và cấu trúc khoa học, trong đó tri thức được trình bày theo các mục từ nhằm phản ánh những lĩnh vực, khái niệm và vấn đề khoa học cơ bản. Cách tiếp cận này cho thấy bách khoa thư khác biệt căn bản với các loại sách giới thiệu, cẩm nang hay tài liệu phổ biến.

Theo Phạm Quang Hào, bách khoa thư là loại sách tra cứu phản ánh tri thức của một xã hội nhất định về một hay nhiều ngành khoa học kỹ thuật. Có chức năng hệ thống hoá tri thức cơ bản của một ngành (bách khoa thư chuyên ngành) hoặc của tất cả các ngành (bách khoa thư tổng hợp). Bách khoa thư giúp người đọc thu lượm được những thông tin quan trọng nhất, cô đọng và sâu sắc về nội dung khái niệm, phạm trù do các mục từ biểu thị, về về lịch sử, quá trình phát sinh phát triển của khái niệm và của các trường phái khoa học liên quan đến khái niệm đó (Phạm Quang Hào, 2005:51,52).

Theo Phạm Hùng Việt, bách khoa thư là công trình tra cứu khoa học trong đó tri thức được thu thập từ các nguồn chuyên gia, sắp xếp bằng sự kết hợp giữa trật tự chữ cái và hệ thống hoá theo lĩnh vực, nhằm phục vụ nhu cầu tìm hiểu, học tập và nghiên cứu của người đọc (Phạm Hùng Việt, 2012 : 22, 23). Trên cơ sở tiếp cận phương pháp luận của Phạm Hùng Việt, bách khoa thư có thể được xem là một công trình khoa học mang tính liên ngành, đòi hỏi sự kết hợp giữa lý luận từ điển học, các phương pháp phân loại và hệ thống hoá tri thức, cùng với thực tiễn biên soạn và xuất bản bách khoa thư. Cách tiếp cận này đặc biệt có ý nghĩa đối với các bách khoa thư chuyên ngành, trong đó có bách khoa thư du lịch.

Khái niệm du lịch hiện nay được tiếp cận theo nhiều hướng khác nhau, song trong bối cảnh nghiên cứu và quản lý ở Việt Nam, định nghĩa pháp lý trong Luật Du lịch năm 2017 có ý nghĩa nền tảng. Theo đó, du lịch là các hoạt động có liên quan đến chuyên đi của con người ngoài nơi cư trú thường xuyên trong thời gian không quá 01 năm liên tục nhằm đáp ứng nhu cầu tham quan, nghỉ dưỡng, giải trí, tìm hiểu, khám phá tài nguyên du lịch hoặc kết hợp với mục đích hợp pháp khác (Quốc hội, 2017).

Cách tiếp cận này cho thấy du lịch không chỉ là hành vi di chuyển, mà là một hoạt động kinh tế - văn hoá - xã hội tổng hợp, gắn với tài nguyên, dịch vụ, con người và không gian lãnh thổ cụ thể. Do đó, khi đưa du lịch vào bách khoa thư, không thể chỉ dừng lại ở việc mô tả điểm đến hay danh thắng, mà cần phản ánh đầy đủ các yếu tố cấu thành hệ thống du lịch, từ tài nguyên tự nhiên, tài nguyên văn hoá, cộng đồng địa phương đến các sản phẩm và loại hình du lịch.

Trong bách khoa thư du lịch, khái niệm du lịch được tiếp cận ở cả hai bình diện: (1) du lịch như một ngành kinh tế - dịch vụ quan trọng; (2) du lịch như một hiện tượng văn hoá - xã hội phản ánh mối

quan hệ giữa con người, môi trường và lịch sử. Cách tiếp cận này giúp bách khoa thư du lịch vừa có giá trị khoa học, vừa có giá trị thực tiễn trong quản lý và phát triển.

Trên cơ sở phân tích khái niệm bách khoa thư và du lịch, có thể khái quát, *Bách khoa thư du lịch là công trình khoa học tra cứu chuyên ngành, được biên soạn theo hình thức mục từ, nhằm hệ thống hoá và chuẩn hoá các tri thức cơ bản, có giá trị lâu dài về du lịch, tiếp cận du lịch như một hệ thống kinh tế - văn hoá - xã hội tổng hợp, phục vụ nghiên cứu, giảng dạy, quản lý và phát triển du lịch bền vững.*

3.2. Vai trò của bách khoa thư trong phát triển du lịch bền vững

Trong lĩnh vực du lịch, bách khoa thư có vai trò đặc biệt quan trọng trong việc chuẩn hoá và hệ thống hoá thông tin. Có thể khái quát vai trò của bách khoa thư trong phát triển du lịch bền vững trên ba phương diện sau:

Một là, bách khoa thư giúp xác lập hệ thống khái niệm, thuật ngữ và tri thức chuẩn về tài nguyên du lịch, loại hình du lịch, di sản văn hoá và các sản phẩm du lịch đặc thù. Đây là cơ sở khoa học quan trọng cho công tác nghiên cứu, giảng dạy, quản lý và hoạch định chính sách phát triển du lịch.

Hai là, bách khoa thư còn góp phần bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá - lịch sử thông qua việc ghi nhận, phân loại và giới thiệu một cách có hệ thống các yếu tố văn hoá bản địa, lễ hội truyền thống, nghề thủ công và tri thức dân gian gắn với du lịch. Trong bối cảnh phát triển du lịch bền vững, việc này có ý nghĩa đặc biệt trong việc hạn chế sự mai một văn hoá và khai thác hợp lý tài nguyên.

Ba là, bách khoa thư du lịch cung cấp nguồn tư liệu tin cậy, thống nhất, giúp các cơ quan quản lý nhà nước và doanh nghiệp du lịch có cơ sở khoa học trong xây dựng chiến lược, quy hoạch và sản phẩm du lịch. Đồng thời, đây cũng là công cụ hữu hiệu phục vụ quảng bá hình ảnh địa phương, nâng cao nhận thức của cộng đồng và du khách về giá trị tài nguyên du lịch.

Từ các luận điểm lý thuyết trên có thể khẳng định, việc biên soạn *Bách khoa thư du lịch tỉnh Điện Biên* có cơ sở khoa học vững chắc cả về mặt lý luận bách khoa thư và cách tiếp cận du lịch hiện đại. *Điện Biên* là địa phương có giá trị đặc biệt về lịch sử, văn hoá và tài nguyên du lịch, song tri thức về du lịch của tỉnh hiện chưa được chuẩn hoá trong một công trình tra cứu chuyên ngành.

Việc xây dựng bách khoa thư du lịch cho tỉnh *Điện Biên* sẽ góp phần hệ thống hoá toàn diện các tri thức liên quan đến du lịch địa phương, tạo nền tảng khoa học cho nghiên cứu, quản lý và phát triển du lịch bền vững. Đồng thời, đây cũng là công cụ quan trọng trong việc quảng bá hình ảnh *Điện Biên*, nâng cao vị thế của tỉnh trong không gian du lịch vùng Tây Bắc và cả nước.

4. Cơ sở thực tiễn

4.1. Vai trò kinh tế - xã hội của du lịch trong phát triển bền vững

Du lịch là một ngành kinh tế tổng hợp, đóng vai trò chiến lược trong phát triển kinh tế - xã hội ở nhiều quốc gia, bao gồm cả Việt Nam. Du lịch không chỉ tạo việc làm và tăng thu nhập cho người dân mà còn nâng cao đời sống vật chất - tinh thần thúc đẩy chuyển dịch cơ cấu kinh tế theo hướng hiện đại, góp phần xóa đói giảm nghèo và tăng nguồn thu ngân sách quốc gia. Năm 2024, ngành Du lịch đón 17,5 triệu lượt khách quốc tế; khách du lịch nội địa đạt khoảng 110 triệu lượt; tổng thu từ khách du lịch ước đạt khoảng 840 nghìn tỉ đồng, đóng góp rất lớn cho sự phát triển kinh tế đất nước (Bộ Văn hóa Thể thao và Du lịch, 2025).

Xu hướng của du khách hiện nay chuyển từ việc tham quan các điểm đến truyền thống sang tìm kiếm điểm đến mới, hoang sơ, gần gũi với thiên nhiên, du lịch sinh thái - cộng đồng và trải nghiệm văn hoá bản địa, mở ra cơ hội phát triển đa dạng sản phẩm du lịch cho các địa phương địa hình núi cao, hoang sơ, cảnh sắc thiên nhiên độc đáo như *Điện Biên*.

4.2. Chính sách phát triển du lịch quốc gia và chuyển đổi số

Quyết định Số 509/QĐ-TTg phê duyệt Quy hoạch hệ thống du lịch thời kỳ 2021-2030, tầm nhìn đến năm 2045 của Thủ tướng Chính phủ, nhấn mạnh du lịch phải trở thành ngành kinh tế mũi nhọn, chuyên nghiệp, hiện đại và đóng vai trò quan trọng trong phát triển kinh tế - xã hội. Song hành với đó, Chương trình Chuyển đổi số quốc gia theo Quyết định số 749/QĐ-TTg ngày 03/6/2020 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt “Chương trình Chuyển đổi số quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030 xác định xây dựng hệ thống cơ sở dữ liệu quốc gia về du lịch và các nền tảng số kết nối liên ngành là ưu tiên trọng tâm, góp phần hỗ trợ hoạch định chính sách, quản lý nhà nước, kinh doanh dịch vụ và nâng cao trải nghiệm du khách.

Những định hướng này tạo nền tảng pháp lý và thực tiễn cho việc xây dựng các tài liệu chuẩn hoá, hiện đại, trong đó có bách khoa thư du lịch, như một cơ sở dữ liệu đối chiếu, tổng hợp và tra cứu tri thức phục vụ quản lý, nghiên cứu, giáo dục và quảng bá.

4.3. Thực trạng phát triển du lịch tỉnh Điện Biên

Các định hướng và chính sách địa phương

Để cụ thể hoá các chủ trương phát triển du lịch quốc gia và vùng Tây Bắc, tỉnh Điện Biên đã ban hành Quyết định số 345/QĐ-UBND, ngày 03/3/2023 phê duyệt Đề án phát triển du lịch tỉnh Điện Biên đến năm 2025, định hướng đến năm 2030, nhằm triển khai thực hiện có hiệu quả Nghị quyết số 03-NQ/TU về phát triển du lịch địa phương. Đề án này đặt ra các mục tiêu phát triển sản phẩm du lịch đặc thù, tăng cường năng lực cạnh tranh và mở rộng thị trường khách du lịch.

Trên thực tế, tỉnh đã triển khai đồng bộ nhiều giải pháp như: đầu tư trùng tu, tôn tạo di tích, nâng cao năng lực quản lý và chuyên môn cho đội ngũ nhân lực du lịch, đặc biệt là thuyết minh viên, cùng với việc tăng cường quảng bá gắn du lịch lịch sử với các lễ hội và các hoạt động văn hoá - dịch vụ đặc trưng.

Về tiềm năng du lịch tự nhiên và văn hoá

Điện Biên sở hữu vị trí chiến lược và tài nguyên du lịch độc đáo, tích lũy qua nhiều thời kì lịch sử. Tính đến hết năm 2023, Điện Biên có 33 di tích văn hoá vật thể được xếp hạng (trong đó có một di tích quốc gia đặc biệt, 14 di tích quốc gia, 18 di tích cấp tỉnh); 18 di sản văn hoá phi vật thể quốc gia, bao gồm hai di sản đã được UNESCO ghi danh: *Nghệ thuật xòe Thái* và *Thực hành Then của người Tày, Nùng, Thái ở Việt Nam*. Nổi bật là di tích lịch sử quốc gia Chiến trường Điện Biên Phủ, với 45 điểm di tích thành phần như Đồi A1, Sở Chỉ huy Chiến dịch, Hầm Đờ Cát, Bảo tàng Chiến thắng và Nghĩa trang A1, là trọng tâm du lịch lịch sử - văn hoá với sức hút mạnh mẽ đối với du khách trong nước và quốc tế.

Ngoài du lịch lịch sử - văn hoá, Điện Biên còn có tài nguyên thiên nhiên phong phú mở ra các loại hình du lịch khác nhau như du lịch sinh thái, nghỉ dưỡng, mạo hiểm và cộng đồng. Các điểm đến tiêu biểu gồm suối khoáng nóng Hua Pe, hồ Pá Khoang, hồ Huổi Phạ, hang động Pê Răng Ky, động Khô Chua La, cột mốc A Pa Chải, Bãi đá cổ Tả Phìn và rừng chè cổ thụ Cây di sản quốc gia ở Sín Chải.

Văn hoá - cộng đồng dân tộc và sản phẩm du lịch

Với 19 dân tộc cùng sinh sống, mỗi cộng đồng dân tộc ở Điện Biên có ngôn ngữ, trang phục, lễ hội, âm nhạc, nghề thủ công truyền thống, phong tục, tập quán, ẩm thực riêng, tạo nên bức tranh văn hoá đa dạng và hấp dẫn. Nghệ thuật *xòe Thái* và Lễ hội *Hoa ban* đã trở thành thương hiệu của tỉnh Điện Biên. Đây chính là cơ sở cho việc tổ chức hình thức du lịch cộng đồng trên địa bàn tỉnh. Ngoài ra, nhiều thôn bản đã phát triển loại hình du lịch cộng đồng, thu hút khách du lịch, nâng cao thu nhập cho người dân điển hình như: du lịch cộng đồng bản Che Cẩn, Mường Then, Phiêng Lơi, bản Nà Sứ. Người dân trong bản hàng năm cũng được tập huấn về cách tham gia thị trường du lịch, phục dựng một số lễ hội truyền thống để phục vụ khách du lịch, khôi phục các nghề sản xuất thủ công truyền thống nhằm đáp ứng tốt nhất nhu cầu của du khách, là cơ sở để xây dựng các bản văn hoá phục vụ kinh doanh du lịch cộng đồng.

Điều kiện hạ tầng và kết nối vận tải

Một lợi thế khác biệt của Điện Biên là sân bay quốc tế Điện Biên, giúp kết nối trực tiếp với Hà Nội và các trung tâm kinh tế - văn hoá lớn, thúc đẩy du lịch phát triển. Hệ thống cơ sở lưu trú đang mở rộng với trên 220 cơ sở và gần 3.000 phòng, cùng nhiều *homestay* và dịch vụ du lịch trải nghiệm, tạo tiền đề để nâng cao chất lượng sản phẩm và kéo dài thời gian lưu trú của du khách.

Kết quả phát triển du lịch Điện Biên giai đoạn 2023 - 2025

Du lịch Điện Biên đã ghi nhận những bước tăng trưởng đáng kể trong những năm gần đây. Năm 2023, tỉnh Điện Biên đón 1 triệu lượt khách du lịch. Tổng doanh thu từ hoạt động du lịch đạt khoảng 1.700 tỉ đồng. Năm 2024, du lịch tỉnh Điện Biên đón 1,85 triệu lượt khách du lịch, trong đó khách du lịch quốc tế đạt 11.500 lượt, tổng doanh thu từ hoạt động du lịch đạt 3.300 tỉ đồng. Toàn tỉnh hiện có trên 220 cơ sở lưu trú du lịch với gần 3.000 phòng, khoảng hơn 5.300 giường, các bản văn hoá du lịch và *homestay*. Năm 2024, số ngày lưu trú bình quân của khách du lịch ước đạt 3 ngày/khách. Đồng thời, Điện Biên được chọn là địa phương đăng cai năm Du lịch Quốc gia 2024 - một dấu mốc quan trọng trong phát triển du lịch tỉnh. Năm 2025, tỉnh Điện Biên đón trên 1,45 triệu lượt khách du lịch, trong đó khách du lịch quốc tế đạt 14.000 lượt, tổng thu từ khách du lịch đạt 2.400 tỉ đồng, số ngày lưu trú bình quân của khách du lịch ước đạt 3 ngày (Thống kê tỉnh Điện Biên, 2025).

4.4. Hạn chế thực tiễn và nhu cầu biên soạn Bách khoa thư du lịch Điện Biên

Mặc dù có nhiều tiềm năng và kết quả phát triển tích cực, thực tiễn nghiên cứu và hệ thống hoá tri thức về du lịch Điện Biên vẫn còn hạn chế. Đến nay, chưa có công trình nào mang tính tổng quan, hệ thống và chuẩn hoá toàn diện về mọi mặt du lịch địa phương, nhất là dưới dạng bách khoa thư chuyên ngành.

Việc biên soạn Bách khoa thư du lịch tỉnh Điện Biên có nhiều ý nghĩa thiết thực:

- Hỗ trợ quản lý nhà nước về du lịch bằng một nguồn dữ liệu nhất quán, hệ thống và dễ tra cứu phục vụ hoạch định chính sách.
- Là tư liệu khoa học phục vụ nghiên cứu, giảng dạy và giáo dục nâng cao nhận thức cho cộng đồng và đội ngũ làm nghề.
- Góp phần quảng bá du lịch địa phương, chuẩn hoá thuật ngữ du lịch, và cung cấp thông tin tổng quan về tài nguyên, sản phẩm và các thành tố văn hoá - lịch sử địa phương.

Cơ sở thực tiễn nêu trên cho thấy sự cấp thiết của việc xây dựng *Bách khoa thư du lịch Điện Biên* như một công trình trọng điểm phục vụ phát triển du lịch bền vững của tỉnh trong bối cảnh hội nhập và phát triển kinh tế - xã hội hiện nay.

5. Thảo luận

Từ các phân tích về cơ sở lý luận và cơ sở thực tiễn, có thể nhận thấy rằng việc đề xuất biên soạn *Bách khoa thư du lịch tỉnh Điện Biên* không chỉ xuất phát từ nhu cầu thực tiễn của địa phương, mà còn có nền tảng vững chắc về mặt khoa học và phương pháp luận. Về lý luận, các quan niệm về bách khoa thư đều thống nhất ở điểm cốt lõi: bách khoa thư là hình thức tổ chức tri thức có tính chọn lọc, chuẩn hoá và hệ thống hoá cao, khác biệt căn bản với các loại sách giới thiệu, cẩm nang hay tài liệu tuyên truyền. Khi được vận dụng vào lĩnh vực du lịch - một ngành kinh tế tổng hợp, liên ngành - bách khoa thư du lịch trở thành công cụ khoa học đặc biệt hữu hiệu trong việc tích hợp tri thức từ địa lý, lịch sử, văn hoá, kinh tế và quản lý.

Trên phương diện thực tiễn, sự phát triển mạnh mẽ của du lịch Việt Nam trong những năm gần đây, cùng với định hướng coi du lịch là ngành kinh tế mũi nhọn, đã đặt ra yêu cầu cấp thiết về việc xây dựng các hệ thống dữ liệu và tài liệu chuẩn hoá phục vụ quản lý, nghiên cứu và phát triển bền vững. Các chủ trương lớn của Chính phủ về quy hoạch hệ thống du lịch và chuyển đổi số quốc gia đã cho thấy vai trò ngày càng quan trọng của cơ sở dữ liệu tri thức trong quản trị ngành du lịch. Trong bối cảnh đó, bách khoa thư du lịch có thể được xem là một bộ phận quan trọng của hạ tầng tri thức phục vụ chuyển đổi số và quản lý hiện đại.

Đối với tỉnh Điện Biên, các phân tích thực tiễn cho thấy địa phương này sở hữu hệ thống tài nguyên du lịch đặc sắc, có tính khác biệt cao so với nhiều tỉnh khác, đặc biệt là tài nguyên du lịch lịch sử - văn hoá gắn với Chiến thắng Điện Biên Phủ và không gian văn hoá các dân tộc thiểu số. Bên cạnh đó, sự tăng trưởng nhanh về lượng khách, doanh thu du lịch và việc đăng cai năm Du lịch Quốc gia 2024 cho thấy Điện Biên đang bước vào giai đoạn phát triển mới, đòi hỏi cách tiếp cận chuyên nghiệp, bài bản và có chiều sâu hơn trong công tác quản lý và phát triển du lịch.

Tuy nhiên, thực trạng tài liệu hiện nay về du lịch Điện Biên còn phân tán, thiếu hệ thống, chủ yếu tồn tại dưới dạng bài tạp chí, báo cáo, cẩm nang, ấn phẩm quảng bá hoặc các nghiên cứu đơn lẻ, chưa có một công trình mang tính tổng quan về mọi mặt du lịch. Khoảng trống lớn nhất là sự thiếu vắng một công trình có khả năng tổng hợp, chuẩn hoá và hệ thống hoá toàn diện tri thức du lịch địa phương theo chuẩn mực bách khoa thư. Điều này không chỉ gây khó khăn cho công tác tra cứu, nghiên cứu và quản lý, mà còn hạn chế khả năng chuyển hoá tri thức du lịch thành nguồn lực phát triển bền vững.

Từ góc độ học thuật, việc biên soạn *Bách khoa thư du lịch tỉnh Điện Biên* cũng góp phần mở rộng phạm vi ứng dụng của lý luận bách khoa thư ở Việt Nam, từ cấp quốc gia xuống cấp địa phương, phát huy bản sắc vùng miền và phát triển dựa trên tri thức bản địa. Đây là hướng đi có ý nghĩa cả về khoa học lẫn thực tiễn, đặc biệt trong bối cảnh các địa phương đang cạnh tranh ngày càng gay gắt trong thu hút khách du lịch và đầu tư.

6. Kết luận

Việc biên soạn bách khoa thư địa phương là một công việc quan trọng, có ý nghĩa vô cùng to lớn. Đối với Việt Nam, một đất nước giàu bản sắc văn hoá vùng miền, văn hoá tộc người ở các vùng địa lý khác nhau mang tính đặc sắc, các nghề thủ công đã và đang là những điểm nhấn văn hoá tiêu biểu, việc biên soạn bách khoa thư sẽ là một việc làm góp phần quan trọng vào việc hệ thống hoá, lưu giữ những tri thức liên quan đến một khu vực địa lý cụ thể hoặc một lĩnh vực nghề nghiệp nhất định.

Việc biên soạn *Bách khoa thư du lịch tỉnh Điện Biên* không chỉ đáp ứng nhu cầu quản lý nhà nước, nghiên cứu và giảng dạy, mà còn góp phần bảo tồn và phát huy giá trị lịch sử - văn hoá, nâng cao nhận thức cộng đồng và quảng bá hình ảnh địa phương một cách bền vững. Công trình này, nếu được triển khai bài bản và khoa học, sẽ trở thành nền tảng tri thức quan trọng phục vụ phát triển du lịch Điện Biên trong giai đoạn mới, đồng thời đóng góp thiết thực vào hệ thống bách khoa thư du lịch ở Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Thanh Bình & Hồng Yến. (2009). *Việt Nam 63 tỉnh thành và các địa danh du lịch*. NXB Văn hoá - Thông tin.
2. Vũ Thế Bình. (2020). *Non nước Việt Nam*. NXB Thanh niên.
3. Bộ Văn hoá Thể thao và Du lịch. (2025). *Thông tin du lịch nổi bật năm 2024: Du lịch Việt Nam hoàn thành chỉ tiêu tăng trưởng, là điểm sáng trong phát triển KT-XH*. Truy cập ngày 21/01/2026, từ <https://bvhttdl.gov.vn/thong-tin-du-lich-noi-bat-nam-2024-du-lich-viet-nam-hoan-thanh-chi-tieu-tang-truong-la-diem-sang-trong-phat-trien-kt-xh-2025010808230063.htm>
4. Nguyễn Văn Chiến & Trịnh Tất Đạt. (2010). *Từ điển bách khoa đất nước, con người Việt Nam*. NXB Giáo dục.
5. Cục Di sản Văn hoá. *Danh mục di sản văn hoá phi vật thể quốc gia và quốc tế*. Truy cập ngày 21/01/2026, từ <https://dsvh.gov.vn/danh-muc-di-san-van-hoa-phi-vat-the-quoc-gia-1789>
6. Vũ Ngọc Hà. (2024). *Bách khoa thư du lịch huyện Na Hang, tỉnh Tuyên Quang*. NXB Văn hoá Dân tộc
7. Mai Thị Hồng Hải & Lê Ngọc Thắng. (2024). *Bách khoa thư du lịch Ngọc Lặc*. NXB Khoa học xã hội.
8. Vũ Quang Hào. (2005). *Kiểm kê từ điển học Việt Nam*. NXB Đại học quốc gia Hà Nội, tr.51-52.
9. Phạm Lê Hoàn & Lê Tấn. (1989). *Việt Nam cảnh đẹp và di tích*. NXB Văn hoá - Thông tin.
10. Nguyễn Quang Hưng, Bui Gia Huân & Đoàn Thị Yến. (2024). *Quản lý nhà nước về du lịch trên địa bàn tỉnh Điện Biên*. Truy cập ngày 20/8/2025.
<https://kinhtevadubao.vn/quan-ly-nha-nuoc-ve-du-lich-tren-dia-ban-tinh-dien-bien-29996.html>.
11. Quang Lân. (2021). *Non nước Việt Nam 63 tỉnh thành*. NXB Hồng Đức.
12. Quốc hội nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam. (2017). *Luật Du lịch số 09/2017/QH14*. Truy cập ngày 21/01/2026.
https://vbpl.vn/FileData/TW/Lists/vbpl/Attachments/129350/VanBanGoc_Luat.09.2017.QH14.pdf
13. Nguyễn Văn Tân. (2002). *Từ điển địa danh lịch sử, văn hoá, du lịch Việt Nam*. NXB Văn hoá - Thông tin.
14. Viện Ngôn ngữ học. (2003). *Nguyễn Kim Thân tuyển tập*. NXB Khoa học Xã hội. Hà Nội
15. Thống kê tỉnh Điện Biên. *Tình hình kinh tế - xã hội tỉnh Điện Biên*, Truy cập ngày 17/01/2026, từ <https://thongkedienbien.nso.gov.vn/thong-tin-kinh-te-xa-hoi/tinh-hinh-kinh-te-xa-hoi-tinh-dien-bien-thang-12-va-nam-2025-612.html>
16. Thủ tướng Chính phủ. (2020). *Quyết định số 749/QĐ-TTg về Chương trình Chuyển đổi số quốc gia giai đoạn 2020-2025*.
17. Thủ tướng Chính phủ. (2024). *Quyết định số 509/QĐ-TTg về Quy hoạch hệ thống du lịch thời kỳ 2021-2030, tầm nhìn đến năm 2045*.
18. Trần Mạnh Thường. (2013). *Việt Nam văn hoá và du lịch*. NXB Thời đại.
19. Hà Học Trạc. (2004). *Lịch sử - lý luận và thực tiễn biên soạn Bách khoa toàn thư*. NXB Từ điển bách khoa.
20. Trung tâm Xúc tiến Thương mại tỉnh Điện Biên, (2024). *Cẩm nang du lịch Điện Biên*. NXB Thế giới.
21. Bạch Hồng Việt. (2020). *Bách khoa thư du lịch Hà Giang*. NXB Khoa học xã hội.
22. Phạm Hùng Việt. (2012). *Lý luận, phương pháp luận từ điển học và bách khoa thư*. NXB Khoa học Xã hội.
23. Ủy ban nhân dân tỉnh Điện Biên. (2023). *Quyết định số 345/QĐ-UBND phê duyệt Đề án phát triển du lịch tỉnh Điện Biên đến năm 2025, định hướng đến năm 2030*. Truy cập ngày 21/01/2026, từ <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Van-hoa-Xa-hoi/Quyết-dinh-345-QĐ-UBND-2023-De-an-phat-trien-du-lich-Dien-Bien-den-2025-561018.aspx>